

polyphonic pieces based on Ukrainian folk songs. It also includes a large number of piano miniatures (preludes, etudes, software plays a different character).

Direction of his art – music for the piano – an instrument with enormous expressive and technical possibilities. Preferably, the composer refers to the genre of miniatures, which is the bulk of his creative works. Regarding the methodological and pedagogical literature created by Berkovich, the most popular is his «Piano playing school», and ordered his piano albums for young musicians (some in collaboration with Ye. Tolpinym).

More than one generation of musicians studied and brought up on teaching aids Berkovich – «Piano playing school» op. 35. The works contained therein, in a variety of genres, themes and expressive content are consistent with the ideological and aesthetic style and channeling the composer's creative works in general. This guide was published in 1962 (1968 – second edition).

By outlining guidance and recommendations, «Piano playing school» more focused teacher than a student, because there is no detailed methodological explanations, which would be addressed last. Direction Pedagogical writings led Berkovich: certain age limits use of this manual (younger and middle age, general and special musical training), its comprehensive, methodical and educational goals and teaching objectives.

Speaking to works of Berkovich, which can be attributed to the concerto repertoire, it follows to underline that a fortepianos miniature comes forward in them a presiding genre. A prominent place belongs to the cycle «24 Preludes». About the value of this contribution to development of Ukrainian fortepianos, pedagogic living tradition of implementation of works of Berkovich testifies in educational practice.

Keywords: the cycle of miniatures, preludes, school playing on piano, piano pedagogy.

Марія Павлина

ТВОРЧІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОГО ПРОЯВУ МИТЦЯ-ДІЯЧА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ОТЦЯ ОСТАПА НИЖАНКІВСЬКОГО)

На Галичині інтелектуальну еліту традиційно представляли родини мислителів, науковців, митців, громадських діячів, які творили осередок громадського життя, задавали генеральний вектор суспільного соціального поступу. Саме до таких можемо віднести родини Шухевичів, Вахнянинів, Барвінських, Крушельницьких, Савицьких, Колесс, Стернюків, Бережницьких та низку інших.

Серед музичних діячів окреме місце належить Остапу Нижанківському – одному з перших послідовників творчих принципів М. В. Лисенка, талановитому композитору, хоровому диригенту, збирачу і гармонізатору українських народних пісень та громадському діячеві.

Постать отця Остапа Нижанківського сьогодні, на загал, мало знана і недооцінена у всій величї його життєвого доробку, покладеного на вітвар національної ідеї і плекання українського духу. Лише в останні роки ця ситуація потрохи починає змінюватися, чим і обумовлена *актуальність* даної статті. Народжений в середині ХІХ століття, він, як і численні інші свідомі освічені, інтелігентні та вискодуховні особи його стану з українського середовища, взяв на себе функції душпастиря, вихователя, педагога-наставника, організатора суспільного, економічного та культурного життя. *Мета* публікації – визначити місце митця-діяча, будителя національної свідомості, економічного реформатора, державного діяча Отця Остапа Нижанківського у розвитку української культури вказаного періоду.

Остап Нижанківський народився 24 січня 1863 р. у с. Малі Дідушичі (за іншими даними – у Стрию) на Львівщині в багатодітній сім'ї священика. Закінчивши початкову школу в Дулібах, Остап разом із сім'єю переїжджає до Дрогобича, де вступає до гімназії, в якій раніше навчався Іван Франко. Уроки співу в гімназії не були обов'язковими, однак тут постійно діяв хоровий гурток, участь в якому у старших класах бере і Остап. Ці уроки музики були для нього найулюбленішими. Його потяг до музики був настільки великим, що «замість латини і греки<...> тратив ночі на писання нот, займався співом».

У гімназії Остап отримує найперші знання з теорії та історії музики, з хорового співу, навчається гри на флейті та скрипці, знайомиться з диригуванням. Музика, література, театр у сім'ї Нижанківських були завжди в пошані. До часу навчання в Дрогобицькій гімназії належать перші композиторські твори 17-річного Остапа на слова галицьких поетів І. Мардаровича, І. Глібовицького та ін. Саме тут Нижанківський стає учасником таємного літературного гуртка, який пропагував твори Шевченка, Котляревського, Квітки-Основ'яненка. У результаті конфлікту між патріотами-гімназистами і професором Гошовським, Остапа Нижанківського було виключено із гімназії. Тому він був змушений вступити на військову службу в австрійську армію у Львові.

Перебуваючи на службі у 1882–1885 рр., Остап відвідує збори студентського товариства «Академічне братство», приймає участь у студентському хорі як співак і диригент. Саме тут знайомиться із Іваном

Франком та галицьким композитором, хоровим диригентом Анатолем Вахнянином. У цей час О. Нижанківський створює музику до поезій «У гаю» Осипа Бобикевича, «До ластівки» Володимира Навроцького, «В гаю зеленому враз зі мною», «Широка долина» Тараса Шевченка, інші твори, які поширювались серед гімназійної молоді. Композиції «Гуляли» з «З округків» на слова видатного буковинського поета Юрія Федьковича увійшли до золотого фонду української хорової музики.

Повернувшись до навчання, але вже у Львівській українській гімназії, Остап Нижанківський разом із товаришами з Руської академічної гімназії засновує у 1885 р. перше в Галичині нотне музичне видавництво «Бібліотека музикальна». Це видавництво пропагувало українську хорову музику – твори М. Лисенка, П. Ніщинського та ін. Їх підтримував І. Франко: «Завданням видавництва є розширити по всіх найбільшійших руських хатах руську пісню, зіграти всіх до щирої любові до всього, що є своє, рідне...» [21]. Видавництво друкувало примірники своєї бібліотеки невеликими тиражами і продавало за низькою доступною ціною усім бажаючим. Твори в «Бібліотеці музикальній» видавали літографічним способом – ноти для літографії переписував сам О. Нижанківський, який був «душею видавництва». Маючи неабиякий хист художника, він «дбав про артистичну обгортку, сам переписував не тільки ноти, а і слова».

Під впливом М. Лисенка О. Нижанківський починає серйозно займатися фольклором – записує і опрацьовує народні пісні.

У 1888 р. Нижанківський закінчив навчання у Львівській гімназії. Через категоричну заборону батька, який не вважав професію музиканта достатньо «надійною», Остап не зміг здійснити свою мрію про навчання у Миколи Лисенка, хоча маестро спеціальним листом запрошував на навчання до Києва.

Вступивши до Львівської духовної семінарії, свої розчарування, тривоги Остап вилив у романсі на слова Тараса Шевченка «Минули літа молодії». У 1891 р. він став диригентом семінарського хору. Нижанківський-семінарист достойно продовжив традиції М. Шашкевича, здійснив у семінарії справжню мовну революцію – розмовляти стали лише українською, а відступників бойкотували.

О. Нижанківський стає одним з ініціаторів заснування в 1891 році львівського музично-хорового товариства «Боян» і активно включається в його діяльність. Його обрано членом журі Першого співочого конкурсу «Львівський боян». Переїхавши в 1892 році до Бережан після закінчення духовної семінарії, організовує бережанський «Боян».

Відчуваючи брак професійної музичної підготовки, як і відповідного документа, який дав би йому право викладати музичні предмети в

навчальних закладах, Остап Нижанківський їде до Празької консерваторії. У 1896 р., склавши іспити екстерном з відзнакою, отримує кваліфікацію «Професор співу в учительській семінарії та середніх школах». Однак, повернувшись до Львова, дізнається, що адміністрація учительської семінарії звільнила його через те, що включав до навчальної програми твори українських композиторів і народні пісні. Одночасно композитор втрачає місце диригента товариства «Львівський Боян». Так, несподівано О. Нижанківський залишається у Львові без засобів для існування, де він бідує, шукає будь-яку роботу.

Не маючи ніяких матеріальних засобів, доведений до відчаю, Остап Нижанківський вирішив виїхати в Америку, але духовна влада не дала йому дозволу на виїзд. У 1897 р. О. Нижанківський отримує вільну парафію в досить багатому селі Довжанка на Тернопільщині, де стає священником-адміністратором і займає прогресивну громадську позицію. За цей час не пише жодного музичного твору.

У 1900 р. О. Нижанківський повертається на Стрийщину, у с. Завадів. Він будує читальні, організує Товариства тверезості, піднімає рівень освіти селян, входить до шкільних рад, веде просвітницьку роботу з батьками, які не відпускали дітей до українських шкіл.

Завадівський період композитора був ущерть заповнений громадськими справами. Він організує при церкві хор, який співав не тільки Службу Божу, але й народні пісні. Тому що, вважав, що у церкві Богослужіння повинні співати всі прихожани, тобто був прихильником так званої «самолівки».

Шанувальники таланту О. Нижанківського запросили його керувати товариством «Стрийський Боян». Із найвдаліших виступів того часу потрібно відзначити концерт у Стрию з творів Д. Бортнянського за участі О. Мишуги.

О. Нижанківський стає директором та одним з організаторів української молочної кооперації в Галичині, ініціатором створення Крайового господарсько-молочарського союзу (в подальшому іменованому «Маслосоюз»). «Маслосоюз» досяг стрімкого економічного успіху не лише в Галичині, перевершивши польські заклади і за якістю і за вигідною ціною, а також і на широкому зарубіжному ринку Голландії, Англії, Німеччині, Австрії, Чехословаччині, Данії, Франції. Отець Остап організує шестимісячні курси з кооперативної справи, що фінансувалися коштом «Просвіти». Ініціює також виставку пасічництва.

Крім цього, О. Нижанківський був у Стрию головою товариства «Просвіта». Зайняв посаду заступника голови політичної організації «Підгірська Рада», а також співредактора часописів «Підгірська Рада» та «Господар і промисловість», які виходили в Стрию у 1909–1911 рр.

Завдяки зусиллям Стрийської трійці був збудований Стрийський Народний дім. Відчуваючи необхідність музичної освіти для української молоді, у 1907 р. у Львові О. Нижанківський за допомогою І. Франка видає «Українсько-руський співаник з нотами».

У січні 1904 року О. Нижанківський спільно з А. Вахнянином, В. Шухевичем, М. Волошином, Ф. Колессою та іншими представниками музичної громадськості брав участь у ювілейних святкуваннях М. Лисенка, що проходили в Києві та Львові. Саме йому доручили керувати зведеним хором «Боянів» на урочистому концерті, присвяченому 35-річному ювілею творчості та музично-громадської діяльності М. Лисенка. Зведений хор (більше 300 учасників) виконав кантату «Радуйся, ниво неполитая». У 1912 році О. Нижанківський, як представник хорового товариства «Боян», їздив у складі західноукраїнської делегації на похорон М. Лисенка у Київ, де виступив з палкою промовою, що була надрукована у багатьох київських газетах.

У 1914 році отець О. Нижанківський був ініціатором спорудження в селі Завадові пам'ятника Тарасові Шевченку, який в силу різних обставин встановили аж 1 червня 1916 року. За участі О. Нижанківського у вересні цього ж року стрілецьтво у Стрию склало присягу Легіону УСС. За ЗУНР О. Нижанківський отримав призначення голови Української національної ради (еквівалент австрійського повітового маршала).

У травні 1919 р. Стрий окупувало польське військо, почалися розстріли, репресії. 21-го травня 1919 р. у Завадові польські жандарми заарештували Остапа Нижанківського і під конвоєм доправили його у Стрий та розстріляли.

Будучи митцем-романтиком, він виявив своє небуденне обдарування у жанрах, пов'язаних з душевними запитами свого часу: духовних і світських хорах, солоспівах, вокальних ансамблях, окремих обробках та в'язанках народних пісень, а також новітніх для Галичини того часу фортепіанних мініатюрах та концертній фантазії «Вітрогони» на етнохарактерному фольклорному матеріалі.

«Для нас <...> він лишився <...> артистом хоч і змарнованим. Для нас дорога була в ньому тільки його ніжна, м'яка артистична душа і вдача, <...> ця іскра Божого вогню, що в ньому жевріла і виривалася на світ, щоб спалахнути ясним полум'ям», – писав про Остапа Нижанківського корифей української музики С. Людкевич¹.

---

¹ Див.: [4, с. 488].

1. Закусов М. Остап Нижанківський проти нафтових спекулянтів / Микола Закусов // *Новий погляд*. – 2012. – від 04.05.
2. Колодій Я. Остап Нижанківський / Я. Колодій / [передм. Ю. Ясиновського]. – Львів : Вид-во Львів. музею історії релігії «Логос», 1994. – 64 с.
3. Людкевич С. О. Нижанківського «З округів» (Золоті зорі) та І. Воробкевича «Огні горять» [Ноти]: Мужеські хори [без супр.] / в обробітці С. Людкевича. – Львів. – 16 с.
4. Людкевич С. Дослідження. Статті. Рецензії. Виступи: у 2 т. / С. Людкевич / [упорядкув., ред., вступ. ст. і прим. З. Штундер]. – Львів : Дивосвіт, 1999. – Т.1 – С. 488.
5. Музична Тернопільщина : бібліогр. покажч. / уклад. В. Я. Миськів ; вступ. ст. О. С. Смоляка. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 288 с.
6. Народні пісні зібрані О. Нижанківським. – Львів, 1891. – окремі відбитки псалм, зап. від Василя Кузьмича, співаних лірваком Олексієм з с. Розворяни (Львівщина).
7. На Стрийщині 2012 рік оголошено Роком греко-католицького священика Остапа Нижанківського // *Стрийська Єпархія*. – 2012. – 14 лютого. – Вівторок.
8. Нижанківський О. Ах деж той цвіт [Ноти]: Сольо сопранове або тенорове [з супр. фп.] / музика О. Нижанковського ; слова В. І. Масляка. – New York : Н. Е. Smolensky, [1917–1923]. – 5 с.
9. Нижанківський О. Бог ся рождає [Ноти] : колядка: [Для чоловічого хору ТВ] / О. Й. Нижанківський ; ред. М. М. Гобдич. – [Партитура]. – К. : [Камерний хор «Київ»], 2006. – 1 с. – (Бібліотека хору «Київ»).
10. Нижанківський О. Возвеселимся всі [Ноти] : колядка: [Для чоловічого хору ТВ] / О. Й. Нижанківський ; ред. М. М. Гобдич. – [Партитура]. – К. : [Камерний хор «Київ»], 2002. – 1 с. – (Бібліотека хору «Київ»).
11. Нижанківський О. Гуляли-гуляли [Ноти] : На мужський хор [без супр.] / муз. Ос. Нижанковського ; слова Ю. Федьковича. – Відень, 1921. – 5 с.
12. Нижанківський О. З округів : [Мужеські хори без супр.] [Ноти] / [муз.] О. Нижанковського ; [слова] Ю. Федьковича ; [обр. С. Людкевича]. – Львів, 1917–1922. – 16 с.
13. Нижанківський О. Й. Люблю дивитись [Ноти] : Дует (тенор і баритон) в супроводі фортепяна / О. Й. Нижанківський ; слова О. Я. Кониського ; муз. Ос. Нижанковського ; уклад фортеп. : Д. Січинського. – New York : Видав. Н. Е. Smolen, 1917–1923. – 7 с.
14. Нижанківський О. Й. Минули Літа Молодії [Ноти] : Сольо Тенорове з супроводом скрипки і фортепяна / Муз. Ос. Нижанковського ; Слова Т. Г. Шевченка. – New York : Н. Е. Smolen, 1917–1923. – 7 с.
15. Нижанківський О. Й. На небі зірка [Ноти] : колядка: [SATB] / О. Й. Нижанківський. – [Партитура]. – К. : [Камерний хор «Київ»]. – 2 с. – (Бібліотека хору «Київ»).
16. Нижанківський О. Христос родився [Ноти] : колядка: [Для чоловічого хору ТВ] / О. Й. Нижанківський. – [Партитура]. – К. : [Камерний хор «Київ»], 1998. – 1 с. – (Бібліотека хору «Київ»).
17. Остап Нижанківський – священик і композитор. (Редактор Володимир Качур). – *Радіо «Воскресіння» : авторські програми*. – 2011. – Травень, 13.
18. Оленська О. Остап Нижанківський / Олена Оленська // *Стрий, місто над рікою*. – 2011. – 09 липня.
19. Пастернак Н. Остап Нижанківський: священик, композитор, молочар / Надія Пастернак // *Вголос*. – 2013. – 29 січня.
20. Про один із найстаріших пам'ятників Тарасові Шевченку // *Літературна Україна*. – 2012. – №1 (117). – січень – березень.
21. Сов'як Р. Остап Нижанківський: Нарис про життя і творчість / Р. Сов'як. – Дрогобич : Відродження, 1994. – 87 с.

22. *Союз Українських Професійних Музик у Львові : матеріали і документи.* – Львів : Сполом, М. П. Коць, 1997. – 144 с.
23. «Стрийська трійця». Остап Нижанківський // *Львівська газета.* – 2012. – 3 листопада.
24. У Стрию переосвячено відновлені могили Остапа і Нестора Нижанківських // *Добре серце.* – 2012. – 22 жовтня.
25. *Читайло О. Смак галицького масла / Ольга Читайло // Високий замок.* – 2010. – 05 січня.

Павлина Марія. Творчество как составляющая общественного проявления художника-деятели второй половины XIX в. (на примере отца Остапа Нижанковського). В статье показана фигура художника-деятели, будителя национального сознания, экономического реформатора, государственного деятеля Отеца Остапа Нижанковського. Он владел чрезвычайно ярким музыкальным талантом, но не мог его развить, в связи с жизненными перипетиями. О. Нижанковський реализовал себя в традиционных для галицкой музыки жанрах – духовных и светских хорах, романсах, вокальных ансамблях, обработках народных песен.

Ключевые слова: композитор, священник, художник, романтик, дирижер, конец XIX в.

Павлина Марія. Творчість як складова суспільного прояву митця-діяча другої половини XIX ст. (на прикладі отця Остапа Нижанківського). В статті показана постать митця-діяча, будителя національної свідомості, економічного реформатора, державного діяча. Отець Остап Нижанківський володів надзвичайно яскравим музичним талантом, та не мав змоги його розвинути, через різні життєві перепетії. О. Нижанський найповніше реалізував себе у традиційних для галицької музики жанрах – духовних і світських хорах, солоспівах, вокальних ансамблях, обробках народних пісень.

Ключові слова: композитор, священник, митець, романтик, диригент, кінець XIX ст.

Pavlina Maria. Creativity as a component of artist-activist's public expression of the late nineteenth century (based on the example of priest Ostap Nizhankivskyi). The article shows priest Ostap Nizhankivskyi's figure as an artist-activist, adherent of national identity, economic reformer and statesman. He had a very bright musical talent, but he was unable to develop it due to different life circumstances. Nizhankivskyi most completely implemented himself in traditional Galician music genres – spiritual and secular choruses, traditional solo signings songs, vocal ensembles and arrangements of folk songs.

Among the musical figures a special place belongs to Ostap Nizhankivskyi, who was one of the first followers of M. Lysenko's

creative principles, talented composer, choral conductor, collector and harmonizer of Ukrainian folk songs and public figure.

Ostap Nizhankivskyi's figure is little known and underestimated in all grandeur of his life heritage, which is devoted to national idea and fostering Ukrainian spirit. Recently, this situation has been changed little. Born in the mid-nineteenth century he, as well as numerous other conscious, educated, intelligent and highly spiritual persons in the Ukrainian environment, took over the functions of soul-pastor, educator, mentor, organizer of social, economic and cultural life. Despite the unfavorable political conditions, social inertia and prejudice, O. Nyzhankivskyi grew into adherents of national consciousness, economic reformer, statesman.

As the artist-romantic, he discovered his extraordinary talent in genres associated with mental requests of his time: spiritual and secular choruses, traditional solo signings songs, vocal ensembles, individual arrangements and bundles of folk songs, also in piano miniatures, which were the newest genres in Galicia at that period, and concert fantasy «Vitrohony» that based on typical ethnic folk material.

Keywords: composer, priest, artist, romantic, conductor, late nineteenth century.

Віра Шемчук

ВНЕСОК Е. П. СКРИПЧИНСЬКОЇ У МЕТОДИЧНУ ТА ПЕДАГОГІЧНУ СПРАВУ УКРАЇНСЬКОГО ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА, ЗОКРЕМА КИЇВСЬКОЇ ХОРОВОЇ ШКОЛИ

Е. П. Скрипчинська – заслужений діяч мистецтв УРСР, професор Київської державної консерваторії, одна з небагатьох жінок-диригентів, ім'я якої відоме далеко за межами України. Елеонора Скрипчинська мала величезний педагогічний талант. Роботі у Київській консерваторії вона присвятила більше 50 років. Скрипчинська почала свою музично-педагогічну діяльність, коли їй було всього двадцять років (у 1919 році). Саме тоді вона розпочала систематичні заняття з Б. Л. Яворським, одним з найавторитетніших музичних діячів у Києві¹.

У 1919 році відкривається Київська народна консерваторія, організатором та директором якої стає Б. Л. Яворський. З його ініціативи Скрипчинська починає там викладати сольфеджію, теорію музики та

---

¹ Це були індивідуальні уроки з теоретичних дисциплін, гра на фортепіано, слухання спеціальних семінарів і просто спілкування з видатним музикантом, яке відіграло у житті Е. П. Скрипчинської вирішальну роль.